

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор
Хмельницького університету
управління та права
імені Леоніда Юзькова, доктор
юридичних наук, професор

Олег ОМЕЛЬЧУК

24 січня 2024 р.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження **Балова Павла Олександровича** на тему **«Спрощені порядки кримінального провадження у стадії досудового розслідування»**, поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право

ВИТЯГ

з протоколу засідання фахового семінару кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова № 10 від 24 січня 2024 року

ПРИСУТНІ:

Крушинський С.А., завідувач кафедри, к.ю.н., доцент; Омельчук О.М., професор кафедри, д.ю.н., професор; Налуцішин В.В., професор кафедри, д.ю.н., професор; Циганюк Ю.В., професорка кафедри, д.ю.н., доцентка; Кравчук О.В., професор кафедри, д.н.д.у., к.ю.н., професор; Волкотруб С.Г., доцент кафедри, к.ю.н., доцент; Туровець Ю.М., професор кафедри, к.ю.н., доцент; Виговський Д.Л., доцент кафедри, к.ю.н., доцент; Плисюк Н.М., доцентка кафедри, к.ю.н., доцентка; Захарчук В.М., доцент кафедри, к.ю.н., доцент; Нікіфорова Т.І., доцентка кафедри, к.ю.н., доцентка; Хмелевська Н.В., доцентка кафедри, к.ю.н., доцентка; Присяжна А.В., доцентка кафедри, к.ю.н., доцентка; Бережний С.Д., в.о. доцента кафедри, к.ю.н., доцент; Семенюк-Прибатень А.В., доцентка кафедри, к.ю.н., Козут І.А., асистент кафедри

З присутніх – 4 доктори наук та 11 кандидатів наук – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

Запрошені: аспірант кафедри кримінального права та процесу Балов П.О.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова Балова Павла Олександровича на тему «Спрощені порядки кримінального провадження у стадії досудового розслідування», виконаного в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова та поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право, щодо рекомендації до розгляду та захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

СЛУХАЛИ:

Завідувача кафедри кримінального права та процесу, к.ю.н., доцента Крушинського С.А., який запропонував учасникам обрати головууючого на засіданні фахового семінару. Професорка кафедри, д.ю.н., доцентка Циганюк Ю.В. внесла пропозицію обрати головууючою на засіданні фахового семінару доцентку кафедри, к.ю.н., доцентку Хмелевську Н.В. Пропозицію підтримано одноголосно.

Доцентку кафедри кримінального права та процесу, к.ю.н., доцентку Хмелевську Н.В., яка повідомила присутніх про те, що Балов Павло Олександрович, 1979 року народження, у 2020 році закінчив Національну академію державного управління при Президентові України, диплом магістра; у 2022 році закінчив Університет оборони ім. І. Ченяховського, диплом магістра. Є полковником Збройних Сил України, повним кавалером ордена Богдана Хмельницького.

Тема дисертаційного дослідження «Спрощені порядки кримінального провадження у стадії досудового розслідування» була затверджена вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова 25 жовтня 2021 року (протокол № 3).

Науковий керівник – завідувач кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, кандидат юридичних наук, доцент Крушинський Сергій Антонович.

Дисертацію виконано в межах науково-дослідної теми кафедри кримінального права і процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Забезпечення прав людини у сфері боротьби зі злочинністю» (номер державної реєстрації 0117U000106).

СЛУХАЛИ:

виступ **аспіранта Балова П.О.**, який доповів присутнім основний зміст дисертаційного дослідження, зокрема обґрунтував актуальність теми дослідження, науково-теоретичну та практичну значимість досліджуваної проблеми, визначив мету та завдання дослідження, основні положення, які виносяться на захист, висвітлив методологічну основу дисертації, охарактеризував ступінь наукової розробки проблеми на сучасному етапі, виклав

основні результати дослідження та сформулював висновки і рекомендації, відповів на запитання науково-педагогічних працівників кафедри.

Зокрема аспірант зазначив, що однією з важливих функцій держави є правоохоронна функція, що передбачає забезпечення правопорядку та безпеки в суспільстві, захисту прав і свобод, які відповідно до ст. 3 Конституції України визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Постійно актуальним при цьому є питання про пошук найбільш ефективних форм кримінального провадження в стадії досудового розслідування, яка б дала можливість з найменшими витратами процесуальних ресурсів виконати завдання кримінального провадження, передбачені ст. 2 КПК України.

Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки серед стратегічних пріоритетів вбачає, зокрема, забезпечення дієвості і ефективності органів правопорядку та прокуратури, оперативності кримінального провадження з дотриманням міжнародних стандартів та принципу верховенства права. Зважаючи на викладене, великий теоретичний і практичний інтерес викликає правове регулювання спрощених порядків кримінального провадження у стадії досудового розслідування.

Представлена дисертація є одним із перших у вітчизняній науці кримінального процесу спеціальних досліджень, в якому комплексно розглянуто доктринальні та прикладні проблеми реалізації інституту спрощених порядків кримінального провадження у стадії досудового розслідування, з урахуванням досвіду зарубіжних держав сформульовано низку науково-обґрунтованих положень, висновків і пропозицій, що мають значення як для процесуальної науки, так і для правозастосовної діяльності.

За результатами здійсненого дисертаційного дослідження одержано наукові результати. Спрощення кримінального провадження в стадії досудового розслідування запропоновано розглядати як спосіб процесуальної організації досудового кримінального провадження, який з урахуванням низки чинників передбачає ліквідацію або спрощення окремих процедур у межах загального порядку досудового розслідування, а також запровадження диференційованих порядків з метою оптимізації кримінальної процесуальної діяльності, прискорення кримінального провадження та забезпечення найбільш ефективного виконання його завдань.

Визначено систему критеріїв, які зумовлюють спрощення порядку досудового розслідування відповідно до чинного кримінального процесуального закону, зокрема: 1) матеріально-правовий критерій (вид, ступінь тяжкості кримінального правопорушення та його кримінально-правова кваліфікація); 2) процесуальні критерії (визнання підозрюваним винуватості у вчиненні кримінального правопорушення; наявність досягнутого між сторонами компромісу; ступінь співвідношення приватних і публічних інтересів); 3) кримінологічний критерій (правовий режим воєнного стану).

Зроблено висновок, що на сьогодні до спрощених порядків досудового кримінального провадження за чинним КПК України слід віднести: 1) дізнання

щодо кримінальних проступків; 2) досудове провадження на підставі угод; 3) провадження у формі приватного обвинувачення; 4) особливий порядок провадження в умовах воєнного стану.

Подається авторське визначення поняття дізнання як спрощеної форми досудового розслідування, яка здійснюється щодо кримінальних проступків, характеризується більшою швидкістю та ефективністю порівняно із досудовим слідством, що досягається за рахунок скорочення процесуальних строків, спрощення процесуальної форми та розширення системи процесуальних джерел доказів.

Запропоновано урахувати принципи «дискреційного переслідування» і позасудового урегулювання кримінально-правового конфлікту, передбачені Рекомендацією № R (87) 18 Комітету Міністрів Ради Європи, як базис для подальшого спрощення порядку досудового розслідування щодо кримінальних проступків. Умовами такого спрощення визначено: 1) повне і беззаперечне визнання підозрюваним вини у вчиненні інкримінованого кримінального проступку; 2) готовність підозрюваного взяти на себе певні зобов'язання (сплатити певну суму грошових коштів, відшкодувати завдану проступком шкоду, пройти курс лікування, здійснити суспільно корисну діяльність тощо).

Зважаючи на це, досягнення у стадії досудового розслідування, яке здійснюється щодо кримінального проступку, з підозрюваним компромісу щодо виконання ним визначених прокурором обов'язків повинно спричиняти закриття кримінального провадження.

Констатовано, що інститут угод у кримінальному провадженні прийнятний і успішно імплементований у національну систему кримінального судочинства. Спрощення досудового кримінального провадження з укладенням угоди зумовлене досягненням компромісу, коли держава в особі уповноважених органів відмовляється від безкомпромісного притягнення правопорушника до кримінальної відповідальності і в обмін на визнання ним вини у вчиненні інкримінованого правопорушення та виконання інших зобов'язань погоджується на застосування менш суворих заходів кримінального правового характеру.

Зроблено висновок, що у випадку спрощення досудового кримінального провадження, коли суспільні інтереси не є домінуючим фактором, а підставою для кримінального переслідування є лише бажання потерпілого, варто виокремлювати два види проваджень:

1) кримінальне провадження, яке може бути ініційоване лише потерпілим, в якому спрощення проявляється у тому, що без бажання потерпілого досудове розслідування (як і кримінальне провадження в цілому) взагалі не розпочинається та підлягає безумовному закриттю у разі відмови потерпілого від кримінального переслідування; в іншому досудове розслідування проводиться за загальними правилами;

2) кримінальне провадження у формі приватного кримінального переслідування (обвинувачення), яке ініціюється лише потерпілим (приватним обвинувачем) шляхом звернення до суду з кримінальним позовом та повністю виключає стадію досудового розслідування.

Спростення порядку досудового розслідування в умовах воєнного стану зумовлене об'єктивною неможливістю здійснення окремих процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень в загальному порядку, зважаючи на небезпеку для життя і здоров'я учасників кримінального провадження, відсутність доступу до окремих територій, повне або часткове обмеження функціонування органів державної влади, та передбачає тимчасовий відхід від окремих кримінальних процесуальних гарантій та обмеження окремих прав та законних інтересів осіб, передбачених КПК України.

Досліджено правове регулювання спрощення досудового кримінального провадження у зарубіжних державах. Зокрема, в США спрощення кримінальної процесуальної форми є стратегічним завданням кримінально-процесуальної політики держави. При цьому судова система орієнтована, передусім, на вирішення кримінально-правового конфлікту в умовах змагальності сторін обвинувачення і захисту, а не на встановлення істини.

Усталеною і поширеною практикою в США є укладення угод про визнання вини. Залежно від змісту угоди про визнання вини, досягнутих домовленостей можна виділити декілька типів угод, зокрема: 1) угода зі зменшенням обсягу обвинувачення («charge bargaining»); 2) угода зі зменшенням кількості пунктів обвинувачення («count bargaining»); 3) угода із конкретним розміром і видом покарання («sentence bargaining»).

Федеральні правила кримінального процесу і прецедентні судові рішення Верховного Суду США передбачають і деякі «гібридні» види угод: «nolo contendere plea» (коли обвинувачений прямо не визнає свою вину, однак і не заперечує щодо ухвалення обвинувального вироку) і «Alford plea» (коли обвинувачений визнає свою вину у вчиненні кримінального правопорушення, одночасно заявляючи про свою невинуватість). Визначальною передумовою реалізації американської моделі провадження на підставі угод про визнання вини є надзвичайно широкі дискреційні повноваження прокурора, який по суті має право «розпоряджатися» обвинуваченням.

Спростення порядку досудового розслідування в європейських державах – широко практиковане явище, спрямоване на зменшення навантаження на органи досудового розслідування та судову систему, забезпечення швидкого та справедливого кримінального провадження. При цьому кримінальне процесуальне законодавство європейських держав спрямоване на формування гарантій забезпечення таких умов використання зазначених процедур, коли їх використання не порушує принципу справедливості та дотримання прав людини.

Серед спрощених порядків кримінального провадження в європейських державах значне місце займають особливі провадження, що передбачають досягнення компромісу (угоди) між сторонами провадження. Окрім того, у низці європейських держав (наприклад, Бельгії, Франції, ФРН, Швейцарії) поширеними є спрощені провадження, в основу яких покладено принцип «дискреційного переслідування», що передбачає наділення уповноважених органів держави повноваженнями відмовитись від кримінального

переслідування особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, та припинити його за певних визначених законом умов.

Кримінальне процесуальне законодавство багатьох азійських держав, яке тривалий час було доволі консервативним, протягом останнього десятиліття зазнало реформування, спрямованого на оптимізацію, спрощення та прискорення кримінального провадження. Азійський досвід застосування спрощених порядків під час досудового розслідування, зокрема, «компромісних» процедур засвідчує наділення прокурорів дуже широкими дискреційними повноваженнями. З точки зору можливості запровадження в Україні цікавим для подальшого вивчення є досвід Сінгапуру щодо реалізації системи переговорів сторін обвинувачення і захисту за посередництвом судді (Criminal Case Resolution), що передбачає усунення суперечностей з метою швидкого і безконфліктного вирішення справи та, певною мірою, має ознаки медіації.

З метою удосконалення правового регулювання спрощених порядків досудового кримінального провадження запропоновано проєкт змін до чинного КПК України, тобто робота має не лише теоретичне, а й практичне значення.

По закінченню доповіді присутніми було поставлено до аспіранта Балова П.О. такі питання:

Волкотруб С.Г., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу:

Питання: В роботі автором сформульовані положення наукової новизни щодо подальшого спрощення дізнання на основі принципу «дискреційного переслідування». Наведіть основні, найважливіші складові запропонованої Вами спрощеної процедури?

Відповідь: Дякую за питання. Подібні моделі спрощення досудового кримінального провадження функціонують у багатьох зарубіжних державах (ФРН, Франції, Швейцарії та інших). Якщо коротко, то запропонована до впровадження в Україні модель передбачає, що таке спрощення можливе виключно у провадженні щодо кримінальних проступків за наявності двох умов: 1) повного і беззаперечного визнання підозрюваним вини у вчиненні інкримінованого кримінального проступку; 2) готовності підозрюваного взяти на себе певні зобов'язання (сплатити певну суму грошових коштів, відшкодувати завдану проступком шкоду, пройти курс лікування, здійснити суспільно корисну діяльність тощо). За умови виконання підозрюваним таких зобов'язань (досягнення з підозрюваним компромісу) прокурор матиме повноваження припинити кримінальне переслідування шляхом закриття кримінального провадження. Запропонована модель могла б дати різносторонній позитивний ефект: для сторони обвинувачення – звільнення від необхідності подальшого доведення вини особи та проведення подальших процесуальних дій; для суду – звільнення від здійснення судового провадження; для потерпілого – швидке отримання відшкодування шкоди або іншої компенсації; для підозрюваного – можливість не бути притягнутим до кримінальної відповідальності.

Налуцишин В.В., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права та процесу:

Питання: Ви вивчали правове регулювання спрощених порядків досудового кримінального провадження у зарубіжних державах. Досвід яких держав, на ваш погляд, вартий уваги з точки зору можливості запровадження в Україні?

Відповідь: Дякую за питання. По-перше, це уже згадані моделі спрощеного провадження, яке базується на принципі «дискреційного переслідування» і позасудового урегулювання кримінально-правового конфлікту. Крім того, варто згадати досвід Сінгапуру щодо реалізації системи переговорів сторін обвинувачення і захисту за посередництвом судді (Criminal Case Resolution), що передбачає усунення суперечностей з метою швидкого і безконфліктного вирішення справи. Певною мірою, така модель має ознаки медіації. Вона передбачає посередництво досвідченого судді та проводиться в суді. При цьому, суддя не дає жодної орієнтовної оцінки щодо суті справи для обвинувачення та захисту, однак може коментувати окремі аспекти доказів, робити окремі висновки щодо правових питань, якщо вважає це доцільним. Як свідчить практика, ця програма успішно застосовується в Сінгапурі, статистика свідчить, що понад 80 відсотків справ, переданих на програму Criminal Case Resolution, були успішно вирішені. Взагалі запровадження медіаційних процедур у вітчизняне кримінальне провадження є перспективним напрямком розвитку законодавства.

Омельчук О.М., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права та процесу:

Питання: Якщо вести мову про національне кримінальне процесуальне законодавство, то які види проваджень, на Ваш погляд, відносяться до спрощених?

Відповідь: Дякую за питання. Спрощення досудового кримінального провадження після прийняття КПК України 2012 року відбулося у двох напрямках: 1) спрощення загального порядку досудового кримінального провадження; 2) урегулювання особливих спрощених порядків досудового кримінального провадження. Ознаки спрощених проваджень в стадії досудового розслідування, на мій погляд, мають: 1) кримінальне провадження щодо кримінальних проступків (дізнання); 2) кримінальне провадження на підставі угод; 3) кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення; 4) кримінальне провадження в умовах воєнного стану.

Туровець Ю.М., кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права та процесу:

Питання: Ви згадали про кримінальне провадження в умовах воєнного стану. Обґрунтуйте будь ласка, чому Ви відносите його до спрощених проваджень?

Відповідь: Дякую за питання. Це питання є досить дискусійним. Проведене опитування респондентів показало, що 70 % опитаних вважають його спрощеним, а 30 % - не підтримують таку думку. Спрощення порядку досудового розслідування в умовах воєнного стану, на мою думку, зумовлене об'єктивною неможливістю здійснення окремих процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень в загальному порядку, зважаючи на небезпеку для життя і здоров'я учасників кримінального провадження, відсутність доступу до окремих територій, повне або часткове обмеження функціонування органів державної влади, та передбачає тимчасовий відхід від окремих кримінальних процесуальних гарантій та обмеження окремих прав та законних інтересів осіб, передбачених КПК України.

Важливою і досить дискусійною особливістю досудового розслідування в умовах воєнного стану є обмеження такої кримінальної процесуальної гарантії, як судовий контроль (у разі об'єктивної неможливості виконання слідчим суддею своїх повноважень). У цьому контексті в роботі запропоновано, щоб зазначена «об'єктивна неможливість» підтверджувалась оголошенням на офіційному веб-сайті відповідного суду та відсутністю рішення Вищої ради правосуддя (розпорядження Верховного Суду) про зміну територіальної підсудності. Крім того, вважається за доцільне запровадити як гарантію від зловживань здійснення наступного судового контролю. Такі гарантії покликані певною мірою нейтралізувати обмеження судового контролю.

Циганюк Ю.В., докторка юридичних наук, доцентка, професорка кафедри кримінального права та процесу:

Питання: Поясніть будь ласка, які фактори і яким чином зумовлюють спрощення порядку кримінального провадження в стадії досудового розслідування.

Відповідь: Дякую за питання. В роботі сприйнято підхід В.М. Трофименка, відповідно до якого систему критеріїв, з урахуванням яких відповідно до чинного кримінального процесуального закону здійснюється спрощення порядку досудового розслідування, становлять: 1) матеріально-правовий критерій; 2) процесуальні критерії; 3) кримінологічний критерій. Матеріально-правовий критерій – це вид, ступінь тяжкості кримінального правопорушення та його кримінально-правова кваліфікація. Цей критерій зумовлює диференціацію таких спрощених порядків: провадження щодо кримінальних проступків (дізнання), провадження на підставі угод (можливість укладення угоди залежить від виду кримінального правопорушення); провадження у формі приватного обвинувачення (воно здійснюється щодо конкретного переліку кримінальних правопорушень). До процесуальних критеріїв віднесено: визнання підозрюваним винуватості у вчиненні кримінального правопорушення, наявність досягнутого між сторонами компромісу (мають значення для провадження на підставі угод); ступінь співвідношення приватних і публічних інтересів (покладено в основу

виокремлення провадження у формі приватного обвинувачення). Кримінологічний критерій – це правовий режим воєнного стану.

Хмелевська Н.В., кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри кримінального права та процесу:

Питання: Якщо порівнювати моделі укладення угод в Україні і США, яку з них Ви вважаєте кращою?

Відповідь: Дякую за питання. Складно сказати, яка з моделей є кращою, оскільки вони базуються на різних повноваженнях прокурора, який є однією зі сторін угоди про визнання винуватості. Досліджено правове регулювання спрощення досудового кримінального провадження у зарубіжних державах. Взагалі в США практика укладання угод є стратегічним напрямком кримінально-процесуальної політики держави. При цьому судова система не орієнтована на встановлення істини. Залежно від змісту угоди про визнання вини, досягнутих домовленостей можна виділити декілька типів угод, зокрема: 1) угода зі зменшенням обсягу обвинувачення («charge bargaining»); 2) угода зі зменшенням кількості пунктів обвинувачення («count bargaining»); 3) угода із конкретним розміром і видом покарання («sentence bargaining»). Крім того, передбачено і деякі «гібридні» види угод: «nolo contendere plea» (коли обвинувачений прямо не визнає свою вину, однак і не заперечує щодо ухвалення обвинувального вироку) і «Alford plea» (коли обвинувачений визнає свою вину у вчиненні кримінального правопорушення, одночасно заявляючи про свою невинуватість). Визначальною передумовою реалізації американської моделі провадження на підставі угод про визнання винуватості є надзвичайно широкі дискреційні повноваження прокурора, який по суті має право «розпоряджатися» обвинуваченням. На відміну від цього, в Україні прокурор не має повноважень «розпоряджатися» обвинуваченням, угода може бути укладена виключно за умови беззаперечного визнання підозрюваним винуватості у вчиненні інкримінованого йому кримінального правопорушення. Вважаю, що вітчизняний підхід є більш правильним, оскільки дає можливість притягнути особу до відповідальності за вчинене нею, а не інше діяння.

Після цього слово було надано рецензентам дисертаційного дослідження.

Волкотруб С.Г., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу відзначив високий та глибокий науковий рівень дисертаційного дослідження, який відповідає рівню, змісту, науковим результатам та вимогам, що висунуті для дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Дисертант здійснив комплексне та ґрунтовне наукове дослідження окремих питань диференціації кримінальної процесуальної форми. У дисертації здійснене дослідження основних рис і властивостей процесуальної форми, вивчено чинники, які детермінують потребу її диференціації. Поміж іншим автор

узагальнив представлені у науці підходи до розуміння сутності процесуальної форми, її єдності та диференціації. Структура роботи є збалансованою, відображає основну спрямованість теоретичного аналізу й забезпечує поступовість наукового дослідження. Структурні елементи дисертації перебувають у логічному зв'язку між собою в рамках єдиного напрямку розвитку наукової думки. Автор належним чином вивчив значний обсяг літературних джерел, нормативну базу як національну, так і окремі нормативні акти зарубіжних країн, окремі міжнародно-правові акти. У роботі дістали відображення основні погляди та підходи науковців, які проводили дослідження відповідної проблематики, автор вдало виділив найбільш гострі моменти, які є в доктрині кримінального процесу та зробив спробу сформулювати власне бачення вирішення наявних суперечностей, прогалин тощо; варто підкреслити продемонстрований дисертантом високий рівень розуміння сутності досліджуваних явищ і процесів. Висновки, рекомендації та пропозиції, сформовані в дисертаційній роботі, є в необхідній мірі обґрунтованими, виваженими та достовірними.

Достовірність наукових положень. Завдяки вдалому застосуванню методів наукового дослідження, дисертант досяг поставленої у дослідженні мети та виконав визначені завдання. Системно-структурний метод допоміг розглянути спрощені порядки кримінального провадження у стадії досудового розслідування як складову частину диференційованих порядків кримінального провадження. Функціональний метод застосовувався для розкриття особливостей взаємодії суб'єктів кримінального провадження у спрощених порядках досудового кримінального провадження. Історико-правовий метод дав можливість дослідити історію становлення та розвитку спрощених порядків кримінального провадження в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної роботи. Одержані дисертантом результати дослідження характеризуються високим рівнем наукової новизни. Так, дисертант визначив, що спрощення кримінального провадження завжди обумовлюється потребою оптимізації, процесуальної економії з метою як зменшення грошових витрат на здійснення провадження, так і розвантаження органів досудового розслідування, прокуратури та суду. Запропоновано авторське визначення поняття спрощення кримінального провадження в стадії досудового розслідування, під яким запропоновано розуміти спосіб процесуальної організації досудового кримінального провадження, який з урахуванням низки чинників передбачає ліквідацію або спрощення окремих процедур у межах загального порядку досудового розслідування. Крім того, акцентується увага на запровадженні диференційованих порядків з метою оптимізації кримінальної процесуальної діяльності, прискорення кримінального провадження та забезпечення найбільш ефективного виконання його завдань.

У роботі доводиться, що відповідно до чинного кримінального процесуального закону спрощення порядку досудового розслідування здійснюється з урахуванням системи критеріїв, яка включає: матеріально-правовий критерій (вид, ступінь тяжкості кримінального правопорушення та

його кримінально-правова кваліфікація); процесуальні критерії (визнання підозрюваним винуватості у вчиненні кримінального правопорушення; наявність досягнутого між сторонами компромісу; ступінь співвідношення приватних і публічних інтересів); кримінологічний критерій (правовий режим воєнного стану).

Автор розкрив процес становлення та розвитку інституту спрощених порядків досудового розслідування на території України, запропоновано періодизацію становлення та розвитку цього інституту. Доводиться, що особливий порядок досудового розслідування в умовах воєнного стану слід відносити до спрощених порядків досудового розслідування. Таке спрощення зумовлене об'єктивною неможливістю здійснення окремих процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень в загальному порядку, зважаючи на небезпеку для життя і здоров'я учасників кримінального провадження, відсутність доступу до окремих територій, повне або часткове обмеження функціонування органів державної влади, та передбачає тимчасовий відхід від окремих кримінальних процесуальних гарантій та обмеження окремих прав та законних інтересів осіб, передбачених КПК України. Наукова робота містить й інші положення новизни, що представляють теоретичну та практичну цінність.

Наукова і практична цінність одержаних результатів полягає в можливості використання висновків та пропозицій, сформованих у дисертації в нормотворчій діяльності, а також положення, які можуть сприяти виробленню однакової практики застосування судами кримінальних процесуальних норм. Результати дослідження можуть використовуватися в навчальному процесі при вивченні кримінального процесуального права.

Повнота викладення положень дисертації в опублікованих працях. Основні результати дисертаційного дослідження відображені в опублікованих автором у статтях у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, а також у тезах доповідей на науково-практичних конференціях. Таким чином результати дослідження пройшли належну апробацію згідно з нормативними вимогами.

Не применшуючи теоретичну і практичну цінність одержаних дисертанткою результатів дослідження, а також глибину і комплексність проведеного аналізу, слід відмітити існування у роботі дискусійних моментів.

Потребують доопрацювання та наведення додаткових пояснень сформульовані автором положення наукової новизни щодо подальшого спрощення дізнання на основі принципу «дискреційного переслідування», а саме лаконічного опису основних, найважливіших складових пропонованої автором процедури для уникнення можливих різночитань.

Автор цілком обґрунтовано і в цілому вірно наводить серед умов застосування до підозрюваного дискреційного переслідування його готовність взяти на себе певні зобов'язання (сплатити певну суму грошових коштів, відшкодувати завдану проступком шкоду, пройти курс лікування, здійснити суспільно корисну діяльність тощо). У сучасних умовах видається актуальним врахувати, що серед підозрюваних немало осіб, які з різних причин (складна

життєва ситуація, безробіття, зловживання алкоголем, психоактивними речовинами тощо) одразу не в змозі повністю відшкодувати заподіяну проступком шкоду у формі сплати потерпілому значної грошової суми, тому актуальними є пошуки альтернативних можливостей відшкодування шкоди такими особами (наприклад залучення їх до різного роду робіт тощо), можливості звільнення від відповідальності з певною умовою тощо.

Досліджуючи особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного стану автор не приділив достатньо уваги окремим проблемним питанням гарантій законності та законних інтересів особи. Йдеться формулювання максимально чітких, ясних і однозначно визначених умов можливого спрощення кримінального провадження через існування обставин зумовлених запровадженням воєнного стану. Річ у тім, що обстановка у різних місцевостях нашої країни радикально відрізняється і навряд чи можливо територію ведення бойових дій навіть умовно порівнювати з населеними пунктами «глибокого тилу», але ж передбачені законодавцем можливості спрощення кримінального провадження можуть бути застосовані і на значному віддалені від лінії зіткнення, місць враження авіаційним озброєнням і т. ін.

Водночас наведені зауваження і побажання не применшують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження. Дисертант на належному рівні виконав поставлене наукового завдання та оволодів методологією наукової діяльності. Рецензована дисертація є самостійним завершеним комплексним і актуальним дослідженням.

У зв'язку з наведеним вище наукова праця Балова П.О. на тему «Спрощені порядки кримінального провадження у стадії досудового розслідування» є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що у своїй сукупності мають значення для розвитку доктрини кримінального процесуального права та правозастосовної практики, за змістом відповідає спеціальності 081 Право, вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, і може бути рекомендована до захисту в спеціалізованій вченій раді.

Професор кафедри кримінального права та процесу, кандидат юридичних наук, доцент Туровець Ю.М. відзначив високий науковий рівень дисертаційного дослідження.

Дисертант досить аргументовано обґрунтував вибір теми дослідження, чітко визначив мету та завдання, а також правильно окреслив об'єкт та предмет дослідження. Запропонована здобувачем структура дисертації дала змогу проаналізувати усі особливості спрощених порядків кримінального провадження у стадії досудового розслідування в Україні, та зробити аналіз застосування спрощених порядків кримінального провадження у США,

державках континентальної Європи та Азії. Такий підхід допоміг автору зробити відповідні висновки та надати рекомендації щодо внесення змін до чинного законодавства України.

В ході дослідження дисертантом використано загальнонаукові та спеціальні методи.

При написанні роботи автор опрацював значний масив джерел (всього 281 джерело) з теорії та історії права, кримінального та кримінального процесуального права і проаналізував численні нормативно-правові акти.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, обумовлена тим, що здобувач ґрунтовно дослідив нормативно-правове регулювання особливостей спрощених порядків кримінального провадження України та зарубіжних держав, використав значний об'єм емпіричної бази, а саме: проаналізував низку судових рішень, що містяться в ЄДРСР, рішення ЄСПЛ, правові позиції Верховного Суду, отримав результати анкетування 98 респондентів (15 суддів, 22 прокурори, 20 адвокатів, 23 слідчих, дізнавачів, 18 науково-педагогічних працівників), дослідив звіти про вчинення кримінальних правопорушень, звіти судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження.

Таким чином, достовірність та обґрунтованість положень, висновків та рекомендацій, отриманих Баловим П.О. у дисертаційному дослідженні, забезпечена завдяки використанню достатньої джерельної бази, матеріалів судової практики та статистичних даних, законодавства зарубіжних країн, правильно обраним методам наукового пошуку.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, повнота їх викладу у наукових публікаціях. Рецензована робота є одним із перших у вітчизняній науці кримінального процесу спеціальних досліджень, в якому комплексно розглянуто доктринальні та прикладні проблеми реалізації інституту спрощених порядків кримінального провадження у стадії досудового розслідування.

У межах здійсненого дослідження отримано результати, що мають наукову новизну. Зокрема, автором обґрунтовано, що ключовою ознакою спрощених порядків кримінального провадження є їх раціоналізація (оптимізація), спрямована на економію процесуальних строків, сил і засобів.

Важливе теоретичне значення має надане автором визначення поняття «спрощення кримінального провадження в стадії досудового розслідування», як способу процесуальної організації досудового кримінального провадження, який з урахуванням низки чинників передбачає ліквідацію або спрощення окремих процедур у межах загального порядку досудового розслідування, а також запровадження диференційованих порядків з метою оптимізації кримінальної процесуальної діяльності, прискорення кримінального провадження та забезпечення найбільш ефективного виконання його завдань.

Найбільш прикладне значення роботи полягає у тому, що усі висновки та рекомендації автором викладено у вигляді конкретних пропозицій щодо

удосконалення норм КПК України, які викладені в додатку Б (с.с. 232-235), є науково обґрунтованими та заслуговують на увагу законодавця.

Основні теоретичні положення, висновки і практичні результати, отримані в процесі роботи над дисертацією Балова П.О. опубліковано в 3-х наукових статтях у фахових наукових виданнях України, 1 науковій статті в іноземному виданні, а також 5 тезах доповідей на науково-практичних конференціях, що відповідає вимогам, передбаченим постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року № 44.

Основні положення дисертації, що виносяться на захист, у достатньому обсязі відображені в анотації до дисертації, зміст якої відповідає встановленим вимогам. Текст дисертації викладено у науковому стилі, літературною державною мовою.

Оцінка відсутності / наявності порушення академічної доброчесності.

Звернення здобувача до ідей, думок інших науковців містять посилання на відповідні джерела у дисертації. Порушень академічної доброчесності у тексті дисертаційного дослідження рецензентом не виявлено.

Викладене вище не виключає наявності у рецензованій роботі положень, які викликають певні застереження та можуть слугувати підставою для дискусії.

Разом із тим, слід відзначити, що характер наведених міркувань щодо окремих фрагментів роботи не виключає можливості спростування аргументів рецензента та в цілому не знижує наукової цінності представленого наукового дослідження.

Оформлення дисертації здійснене відповідно до вимог, передбачених наказом МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40, і не викликає зауважень.

Попри позитивну оцінку дисертаційного дослідження, воно, як і будь-яка праця, не позбавлене певних недоліків, суперечливих або таких, що потребують додаткової аргументації, положень.

1. КПК України у ст. 301 визначає особливості закінчення дізнання, а у ст. 302 КПК України закріплює право прокурора надіслати до суду обвинувальний акт, в якому останній зазначає клопотання про його розгляд у спрощеному порядку без проведення судового розгляду в судовому засіданні.

Автором дисертації пропонується доповнити ст. 301 частиною 6 в якій передбачити розширення прав прокурора, який може закрити кримінальне провадження та зобов'язати підозрюваного виконати у визначений строк один або кілька таких обов'язків: 1) публічно попросити вибачення у потерпілого; 2) відшкодувати потерпілому майнову шкоду або компенсувати фізичну або моральну шкоду; 3) сплатити до державного бюджету штраф у розмірі, визначеному прокурором; 4) пройти лікування від алкогольної або наркотичної залежності; 5) здійснити суспільно корисну діяльність (виконати роботи, надати послуги), визначені прокурором. Цілком зрозумілим є включення таких

положень до кримінально-процесуального закону, оскільки воно є імплементацією реалізації американської моделі спрощеного кримінального провадження, що характеризується закріпленням надзвичайно широких дискреційних повноважень прокурора, який по суті має право «розпоряджатися» обвинуваченням.

Проте, на нашу думку, варто було б деталізувати п.1 ч.2 ст.301 КПК України, яким вже передбачено право прокурора на закриття кримінального провадження, а також врахувати, що такі положення як «відшкодувати потерпілому майнову шкоду або компенсувати фізичну або моральну шкоду; сплатити до державного бюджету штраф у розмірі, визначеному прокурором» є досить оціночними і застосування їх на розсуд лише прокурора може мати корупційні ризики.

2. Пропозиція дисертанта щодо викладення назви розділу VI КПК України у такій редакції: «Розділ VI. Особливий порядок досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану» є суперечливою, оскільки на сьогодні вказаний розділ має назву «Розділ VI. Особливі порядки кримінального провадження» та включає в себе глави 35-41, які врегульовують питання саме особливих порядків кримінального провадження на підставі угод; у формі приватного обвинувачення, щодо діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність; щодо окремої категорії осіб; щодо неповнолітніх; щодо застосування примусових заходів медичного характеру та інші. Саме тому, на нашу думку, варто було б розглянути можливість, за обґрунтованої потреби, передбачення окремою главою в межах зазначеного розділу порядку досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану.

3. При розгляді дисертантом питання внесення змін до Глави 36 КПК України, зокрема ст. 477, висловлюються пропозиції щодо звуження положень кримінально-процесуального закону, оскільки пропонується визначити, що кримінальне провадження може бути розпочате лише за заявою потерпілого, коли існуюча норма декларує кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення, що зі змісту ч.1 ст.477 в діючій редакції і так впливає. Водночас пропонується й розширити права прокурора у випадку розслідування кримінальних проваджень за наявності службової чи іншої залежності, безпорадного стану потерпілого або, якщо він з інших причин не здатен самотійно захистити свої права та законні інтереси, прокурор має право розпочати досудове розслідування щодо кримінальних правопорушень, передбачених частиною першою цієї статті, без заяви потерпілого. У такому випадку пропозиція по перейменуванню Глави 36 буде не зовсім коректною.

Висловлені зауваження мають дискусійний або рекомендаційний характер та жодним чином не применшують загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Висновки щодо рецензованого дослідження:

1. Дисертація Балова Павла Олександровича на тему «Спрощені порядки кримінального провадження у стадії досудового розслідування», є завершеною

науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що у своїй сукупності мають значення для розвитку доктрини кримінального процесуального права та правозастосовної практики.

2. Дисертація Балова П.О. виконана і оформлена у відповідності до вимог, визначених Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), відповідає Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

3. Дисертація Балова П.О. може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

Головуюча на засіданні - доцентка кафедри кримінального права та процесу, кандидатка юридичних наук, доцентка Хмелевська Н.В. зазначила у підсумку, що дисертація Балова П.О. відповідає вимогам, які ставляться до дисертацій, в тому числі вимогам, передбаченим пунктами 6, 7, 8, 9 Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, та може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право у разовій спеціалізованій вченій раді.

За результатами обговорення дисертаційної роботи Балова Павла Олександровича на тему «Спрощені порядки кримінального провадження у стадії досудового розслідування» присутні вирішили запропонувати

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження **Балова Павла Олександровича** на тему **«Спрощені порядки кримінального провадження у стадії досудового розслідування»**, поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право

Актуальність теми дослідження. Однією з важливих функцій держави є правоохоронна функція, що передбачає забезпечення правопорядку та безпеки в суспільстві, захисту прав і свобод, які відповідно до ст. 3 Конституції України визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Уповноважені державні органи повинні спрямовувати свої зусилля на попередження кримінальних правопорушень, а у разі їх вчинення – забезпечити здійснення їх ефективного розслідування. Офіційна статистика засвідчує, що останні роки рівень злочинності продовжує залишатися досить високим. Так, у 2022 році обліковано 362 636 кримінальних правопорушень. Водночас, щодо 242 190 кримінальних правопорушень, щодо яких здійснювалось досудове розслідування у цьому році, на кінець звітного періоду не прийнято рішення щодо його закінчення. Такі показники, серед іншого, пов'язані зі значним навантаженням на органи досудового розслідування і прокуратури.

У зв'язку з цим важливе значення має пошук найбільш ефективних форм кримінального провадження в стадії досудового розслідування, яка б дала можливість з найменшими витратами процесуальних ресурсів виконати завдання кримінального провадження, передбачені ст. 3 КПК України. Зазначене актуалізує проблеми диференціації кримінальної форми, зокрема, спрощення та прискорення кримінального провадження з урахуванням тяжкості кримінальних правопорушень та інших критеріїв. Саме швидке і ефективне досудове розслідування забезпечує максимальне наближення моменту притягнення винуватого до кримінальної відповідальності до моменту вчинення кримінального правопорушення, що зумовлює довіру суспільства до правоохоронної системи держави.

Свого часу ще у Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженій указом Президента України від 08 квітня 2008 року № 311/2008, було наголошено, що система кримінальної юстиції є дещо громіздкою, внутрішньо суперечливою, не завжди науково обґрунтованою і надмірно ускладненою, а діяльність її суб'єктів характеризується, зокрема, застосуванням не виправдано ускладнених формальних процедур. А тому зазначена Концепція була орієнтована, серед іншого, на реформування процедури досудового розслідування та забезпечення ефективності кримінального судочинства.

Безумовно, прийняття КПК України 2012 року частково вирішило ці завдання. Водночас, проблема ефективності кримінального судочинства продовжує залишатися актуальною. Так, Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки серед стратегічних пріоритетів вбачає, зокрема,

забезпечення дієвості і ефективності органів правопорядку та прокуратури, оперативності кримінального провадження з дотриманням міжнародних стандартів та принципу верховенства права. Вказану оперативність кримінального провадження планується забезпечити, у тому числі, шляхом розвитку альтернативних заходів вирішення кримінально-правових конфліктів, що застосовуватимуться на досудовій стадії кримінального провадження під час розслідування окремих видів кримінальних правопорушень, насамперед фінансового характеру, запровадження відновного правосуддя, удосконалення правового регулювання інститутів звільнення від кримінальної відповідальності, покарання, пробації, угод про примирення і медіації в межах кримінального провадження, а також оптимізації правил здійснення кримінального провадження у спрощеній, спеціальній та інших особливих формах.

Зважаючи на викладене, великий теоретичний і практичний інтерес викликає правове регулювання спрощених порядків кримінального провадження у стадії досудового розслідування. Тривалі дискусії щодо розширення чи звуження сфери їх застосування, їх здатності забезпечити захист прав учасників кримінального провадження, належне з'ясування обставин кримінального провадження тощо лише підтверджують актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Проблеми спрощення досудового кримінального провадження досліджувалися багатьма вченими та продовжують викликати численні дискусії у наукових колах. Вагомий внесок у розвиток цього напрямку кримінально-процесуальної доктрини внесли О. В. Андрушко, О. В. Баулін, П. В. Берназ, В. В. Вапнярчук, Г. П. Власова, С. Г. Волкотруб, В. І. Галаган, В. О. Гринюк, Ю. М. Грошевий, П. Д. Денисюк, В. Г. Дрозд, К. П. Задоя, В. С. Зеленецький, Л. В. Карабут, Н. С. Карпов, С. А. Крушинський, О. В. Лазукова, Л. М. Лобойко, Т. О. Лоскутов, Є. Д. Лук'янчиков, В. Т. Маляренко, Н. В. Малярчук, С. М. Мельник, Р. В. Новак, В. Т. Нор, І. В. Обороньова, С. І. Перепелиця, О. І. Поповченко, О. О. Пунда, М. Ю. Романов, Д. О. Савицький, О. В. Сачко, М. В. Сіроткіна, С. В. Слінько, О. Ю. Татаров, М. М. Таус, Г. К. Тетерятник, І. А. Тітко, В. М. Трофименко, Ю. В. Циганюк, О. Г. Шило, О. Г. Яновська та інші вчені.

Значна увага проблемам спрощення порядку кримінального провадження приділяється у зарубіжних наукових джерелах. Зокрема, це дослідження ґрунтується також на наукових працях A. Alschuler, S. Bejatović, S. Bibas, T. Bubalović, K. Buchanan, J. Cramer, É. Delrée, V. Djurdjić, L. Devers, L. Dusek, F. Easterbrook, T. Inoue, J. Iontcheva Turner, D. Johnson, B. Kennedy, S. Kerker, Y.-Ch. Kim, J. Lane, S. Lum, H. Miller, W. McDonald, J. Montag, F. Nelson, D. Nikolić, I. Şahin, T. Santoso, Ch.-L. Shen, Ch.-J. Sheu, J. Shi, A. Smith, T. Tao, V. Tan, T. Weigend, Sh.-L. Yang.

Водночас, стан дослідження спрощених порядків кримінального провадження в стадії досудового розслідування засвідчує наявність невирішених проблем теоретичного, нормативного і прикладного характеру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація спрямована на досягнення пріоритетних завдань, передбачених Комплексним стратегічним планом реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, затвердженого Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023, відповідає Пріоритетним напрямкам наукових досліджень у науці кримінального процесу (на період 2023 – 2028 років), що визначені координаційним бюро з проблем кримінального процесу відділення кримінально-правових наук НАПрН України, та виконана у рамках науково-дослідної теми кафедри кримінального права та процесу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Забезпечення прав людини у сфері боротьби зі злочинністю» (номер державної реєстрації 0117U000106). Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова 25 жовтня 2021 року (протокол № 3).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в отриманні науково обґрунтованих результатів у вигляді наукових висновків і положень щодо спрощення кримінального провадження в стадії досудового розслідування, а також розробка наукових рекомендацій, спрямованих на удосконалення чинного кримінального процесуального закону та практики його застосування.

Для досягнення мети дослідження поставлено наступні **завдання**:

- 1) визначити сутність та критерії спрощення кримінального провадження у стадії досудового розслідування;
- 2) проаналізувати генезу становлення спрощених порядків кримінального провадження у стадії досудового розслідування;
- 3) охарактеризувати особливості дізнання як спрощеного порядку досудового розслідування кримінальних проступків;
- 4) з'ясувати особливості досудового кримінального провадження з укладенням угоди про примирення чи про визнання винуватості;
- 5) визначити особливості досудового розслідування у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення;
- 6) охарактеризувати специфіку досудового розслідування в умовах воєнного стану;
- 7) проаналізувати спрощені порядки кримінального провадження у стадії досудового розслідування за законодавством США;
- 8) визначити спрощені порядки кримінального провадження у стадії досудового розслідування в державах континентальної Європи;
- 9) узагальнити азійський досвід застосування спрощених порядків досудового розслідування;
- 10) запропонувати зміни та доповнення до кримінального процесуального законодавства України з метою його удосконалення.

Об'єктом дослідження є сукупність кримінальних процесуальних відносин, що виникають під час здійснення досудового розслідування кримінальних проваджень.

Предметом дослідження є спрощені порядки кримінального провадження у стадії досудового розслідування.

Методи дослідження. Визначені мета і завдання дослідження зумовили обрану методологію. Методологічну основу дослідження становить система загальнонаукових (діалектичний, аналізу, синтезу, узагальнення) і спеціальних (системно-структурний, функціональний, історико-правовий, статистичний, догматичний, порівняльно-правовий, моделювання) методів.

Діалектичний метод наукового пізнання дозволив розглянути і оцінити спрощення досудового кримінального провадження у його розвитку, соціальній та історичній обумовленості. *Метод аналізу* використовувався під час дослідження особливостей окремих спрощених порядків кримінального провадження у стадії досудового розслідування. *Метод синтезу* дав можливість визначити систему спрощених порядків кримінального провадження у стадії досудового розслідування, а також систему критеріїв, що зумовлюють їх запровадження. *Метод узагальнення* застосовувався під час вивчення наукових підходів щодо спрощення та оптимізації порядку кримінального провадження, що мають місце у кримінально-процесуальній доктрині, з метою їх узагальнення. *Системно-структурний метод* допоміг розглянути спрощені порядки кримінального провадження у стадії досудового розслідування як складову частину диференційованих порядків кримінального провадження. *Функціональний метод* застосовувався для розкриття особливостей взаємодії суб'єктів кримінального провадження у спрощених порядках досудового кримінального провадження. *Історико-правовий метод* дав можливість дослідити історію становлення та розвитку спрощених порядків кримінального провадження в Україні. *Статистичний метод* використовувався під час аналізу та узагальнення статистичних показників діяльності органів досудового розслідування. *Догматичний метод* застосовувався для встановлення змісту нормативно-правових приписів, з'ясування закономірностей їх дії, коментування кримінального процесуального закону та практики його застосування. *Порівняльно-правовий метод* дав можливість здійснити порівняння положень КПК України з нормами кримінального процесуального законодавства зарубіжних держав, міжнародно-правових актів. *Метод моделювання* використовувався під час формулювання пропозицій з метою удосконалення чинного КПК України, конструювання проєктів відповідних кримінальних процесуальних норм.

Науково-теоретичною базою дисертації є праці українських і зарубіжних учених з теорії та історії права, кримінального та кримінального процесуального права.

Нормативну базу дослідження складають міжнародні правові акти, Конституція України, КПК України, інші законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти України, а також законодавство та судова практика окремих зарубіжних держав.

Емпіричну базу дисертаційного дослідження склали судові рішення, що містяться в ЄДРСР, рішення ЄСПЛ, правові позиції Верховного Суду,

результати анкетування 98 респондентів (15 суддів, 22 прокурори, 20 адвокатів, 23 слідчих, дізнавачів, 18 науково-педагогічних працівників), звіти про вчинення кримінальних правопорушень, звіти судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження.

Наукова новизна одержаних результатів. За результатами здійсненого дисертаційного дослідження одержано наукові результати, зокрема:

уперше:

- запропоновано авторське визначення поняття «спрощення кримінального провадження в стадії досудового розслідування», під яким запропоновано розуміти спосіб процесуальної організації досудового кримінального провадження, який з урахуванням низки чинників передбачає ліквідацію або спрощення окремих процедур у межах загального порядку досудового розслідування, а також запровадження диференційованих порядків з метою оптимізації кримінальної процесуальної діяльності, прискорення кримінального провадження та забезпечення найбільш ефективного виконання його завдань;

- запропоновано підхід до подальшого спрощення дізнання на основі принципу «дискреційного переслідування» і позасудового урегулювання кримінально-правового конфлікту. Умовами такого спрощення визначено: 1) повне і беззаперечне визнання підозрюваним вини у вчиненні інкримінованого кримінального проступку; 2) готовність підозрюваного взяти на себе певні зобов'язання (сплатити певну суму грошових коштів, відшкодувати завдану проступком шкоду, пройти курс лікування, здійснити суспільно корисну діяльність тощо);

- обґрунтовано необхідність закриття кримінального провадження у стадії досудового розслідування, яке здійснюється щодо кримінального проступку, у зв'язку з досягненням з підозрюваним компромісу щодо виконання ним визначених прокурором обов'язків;

- висловлено думку, що угода про добровільне розкриття доходів є по суті різновидом угоди про визнання винуватості, з тією відмінністю, що така угода у формі декларації укладається не з прокурором як суб'єктом кримінально-процесуальної діяльності, а подається в податкові органи і містить інші матеріально-правові наслідки, відмінні від тих, що визначені у главі 35 КПК України. Запровадження такого компромісу потребує узгодження із нормами кримінального процесуального законодавства, що стосуються правових та організаційних питань укладання та реалізації угод у кримінальному провадженні;

- зроблено висновок, що консервативне кримінальне процесуальне законодавство азійських держав протягом останнього десятиліття зазнало реформування, спрямованого на оптимізацію, спрощення та прискорення кримінального провадження, що великою мірою має в основі наділення прокурорів досить широкими дискреційними повноваженнями;

удосконалено:

- підхід до сутності кримінальної процесуальної форми; запропоновано виділяти внутрішню і зовнішню сторони кримінальної процесуальної форми:

перша з них відображає внутрішню правову організацію усієї кримінальної процесуальної діяльності, структурну побудову кримінального судочинства, його окремих стадій і проваджень; друга – характеризує порядок, послідовність здійснення процесуальних дій і прийняття процесуальних рішень;

- систему критеріїв, з урахуванням яких відповідно до чинного кримінального процесуального закону здійснюється спрощення порядку досудового розслідування, включає: 1) матеріально-правовий критерій (вид, ступінь тяжкості кримінального правопорушення та його кримінально-правова кваліфікація); 2) процесуальні критерії (визнання підозрюваним винуватості у вчиненні кримінального правопорушення; наявність досягнутого між сторонами компромісу; ступінь співвідношення приватних і публічних інтересів); 3) кримінологічний критерій (правовий режим воєнного стану);

- підхід до визначення сутності дізнання, під яким запропоновано розуміти спрощену форму досудового розслідування, яка здійснюється щодо кримінальних проступків, характеризується більшою швидкістю та ефективністю порівняно із досудовим слідством, що досягається за рахунок скорочення процесуальних строків, спрощення процесуальної форми та розширення системи процесуальних джерел доказів;

- періодизацію розвитку інституту спрощених порядків досудового розслідування; з урахуванням ступеня розвитку правового регулювання спрощення кримінального провадження запропоновано виділяти чотири періоди: 1) період зародження; 2) період розвитку; 3) радянський період; 4) сучасний період;

набули подальшого розвитку:

- ідея про виокремлення на нормативному рівні в якості самостійного виду угоди про процесуальну співпрацю, під якою пропонується розуміти домовленість органу досудового розслідування, прокурора та підозрюваного про взаємовигідну співпрацю, в якій останній бере на себе зобов'язання вчиняти певні дії, спрямовані на сприяння органу досудового розслідування у розкритті та розслідуванні злочинів, викритті інших осіб у їх вчиненні, розшуку майна, вилученого внаслідок вчинення кримінального правопорушення, в обмін на більш лояльний підхід сторони обвинувачення щодо формулювання обвинувачення та пропозиції про застосування заходів кримінально-правового характеру;

- підхід, відповідно до якого особливий порядок досудового розслідування в умовах воєнного стану слід відносити до спрощених порядків досудового розслідування; таке спрощення зумовлене об'єктивною неможливістю здійснення окремих процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень в загальному порядку, зважаючи на небезпеку для життя і здоров'я учасників кримінального провадження, відсутність доступу до окремих територій, повне або часткове обмеження функціонування органів державної влади, та передбачає тимчасовий відхід від окремих кримінальних процесуальних гарантій та обмеження окремих прав та законних інтересів осіб, передбачених КПК України;

- характеристика різних моделей «компромісних» проваджень, що функціонують у зарубіжних державах, досвід функціонування яких може бути використаний в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані у дисертації висновки, пропозиції та узагальнення можуть бути використані:

– у сфері науково-дослідної діяльності – для наступного наукового дослідження проблем правового регулювання досудового розслідування, спрощення кримінального судочинства;

– у сфері законотворчої діяльності – для удосконалення норм чинного КПК України, що регламентують спрощені порядки кримінального провадження в стадії досудового розслідування;

– у сфері правозастосовної діяльності – для удосконалення діяльності слідчих, дізнавачів, прокурорів під час здійснення досудового розслідування у спрощених порядках (акт впровадження Головного управління Національної поліції в Хмельницькій області);

– у сфері освітнього процесу – для використання під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальне процесуальне право», «Основи кримінального процесу», «Процесуальні рішення у кримінальному провадженні», «Особливі порядки кримінального провадження», «Порівняльне кримінальне право та процес», «Досудове розслідування кримінальних правопорушень», підготовці робочих програм та методичних рекомендацій із вказаних дисциплін (акт впровадження Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова).

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації положення, в яких відображена наукова новизна роботи, розроблені автором особисто. Наукові ідеї та розробки, що належать співавторам опублікованих праць, у дисертації не використовуються. У наукових працях, що опубліковані у співавторстві, особистий внесок дисертанта становить 50 %.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації, теоретичні та практичні висновки й рекомендації оприлюднено на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, серед яких: Міжнародна науково-практична конференція «Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції» (м. Хмельницький, 27 травня 2022 року), Міжнародна науково-практична конференція «Двадцять перші осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 06 жовтня 2022 року), XXVII щорічна звітна наукова конференція науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова (м. Хмельницький, 10 березня 2023 року), IV Всеукраїнська наукова конференція «Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу» (м. Хмельницький, 17 квітня 2023 року), Міжнародна науково-практична конференція «Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції» (м. Хмельницький, 26 червня 2023 року), Міжнародна

науково-практична конференція «Двадцять другі осінні юридичні читання. Політико-правові передумови європейської та євроатлантичної інтеграції України» (м. Хмельницький, 13 жовтня 2023 року).

Публікації. Результати дисертації опубліковано у трьох наукових статтях у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, а також у шести тезах доповідей на наукових конференціях, одна з яких у співавторстві з С. А. Крушинським.

Список опублікованих праць за темою дисертації:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Балов П. О. «Договірні» процедури у досудовому кримінальному провадженні: азійський досвід. *Університетські наукові записки*. 2023. № 3-4 (93-94). С. 30-42. URL: https://unz.univer.km.ua/article/view/93-94_30-42/353. DOI: 10.37491/UNZ.93-94.3.

2. Балов П. О. Особливості дізнання як спрощеної форми досудового розслідування кримінальних проступків. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С. 512-517. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/11/94.pdf>. DOI: 10.24144/2788-6018.2023.05.92.

3. Балов П. О. Сутність та місце спрощених порядків досудового розслідування в системі кримінального судочинства. *Право.ua*. 2023. № 4, ч. 2. С. 31-37. URL: https://pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/Pravo-ua-2023-4-2/Pravo_ua_2023_4_2_031.pdf. DOI: 10.32782/LAW.UA.2023.4-2.5.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Крушинський С. А., Балов П. О. Особливості досудового розслідування в умовах воєнного стану. *Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції* (м. Хмельницький, 27 травня 2022 року). Хмельницький: ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 74-77 (особ. внесок – 50 %).

5. Балов П. О. Окремі проблеми досудового кримінального провадження на підставі угод. *Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцять перші осінні юридичні читання»* (м. Хмельницький, 06 жовтня 2022 року). Хмельницький: ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 322-323.

6. Балов П. О. Угода про процесуальне співробітництво у кримінальному провадженні. *Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави: збірник тез XXVII щорічної звітної наукової конференції науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова* (м. Хмельницький, 10 березня 2023 року). Хмельницький: ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 39-40.

7. Балов П. О. Спрощені порядки досудового розслідування за законодавством США. *Гармонізація законодавства України з правом*

Європейського Союзу: збірник тез доповідей IV Всеукраїнської наукової конференції (м. Хмельницький, 17 квітня 2023 року). Хмельницький: ХНУ, 2023. С. 12-15.

8. Балов П. О. Спрощення досудового провадження в європейських державах: досвід Бельгії. *Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 26 червня 2023 року). Хмельницький: ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 38-40.*

9. Балов П. О. До питання здійснення досудового розслідування у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. *Актуальні проблеми юридичної науки. Політико-правові передумови європейської та євроатлантичної інтеграції України: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцять другі осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 13 жовтня 2023 року). Хмельницький: ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2023. С. 214-216.*

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана грамотною українською мовою, стиль викладення матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі.

Відповідність дисертації науковій спеціальності. Дисертаційна робота Балова Павла Олександровича на тему «Спрощені порядки кримінального провадження у стадії досудового розслідування» відповідає галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право.

Рекомендація дисертації до захисту. Дисертаційна робота Балова Павла Олександровича є однією із перших у вітчизняній науці кримінального процесу спеціальних досліджень, в якому комплексно розглянуто доктринальні та прикладні проблеми реалізації інституту спрощених порядків кримінального провадження у стадії досудового розслідування, з урахуванням досвіду зарубіжних держав сформульовано низку науково-обґрунтованих положень, висновків і пропозицій, що мають значення як для процесуальної науки, так і для правозастосовної діяльності. Водночас, дисертації притаманні окремі дискусійні моменти. Щодо неї може бути висловлено окремі зауваження, які, однак, не впливають на якість розкриття теми роботи та загальну позитивну оцінку.

Дисертація Балова Павла Олександровича на тему «Спрощені порядки кримінального провадження у стадії досудового розслідування» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради

вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Балова Павла Олександровича на тему «Спрощені порядки кримінального провадження у стадії досудового розслідування», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право.

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Балова Павла Олександровича на тему «Спрощені порядки кримінального провадження у стадії досудового розслідування» відповідає спеціальності 081 Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), пунктам 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

3. Рекомендувати дисертацію Балова Павла Олександровича на тему «Спрощені порядки кримінального провадження у стадії досудового розслідування» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій раді за спеціальністю 081 Право.

Професорсько-викладацький склад кафедри кримінального права та процесу проголосував:

«за» - 16; «проти» - 0; «утримались» - 0.

Головуюча на засіданні:

кандидатка юридичних наук,
доцентка, доцента кафедри
кримінального права та процесу
Хмельницького університету
управління та права
імені Леоніда Юзькова

Наталя ХМЕЛЕВСЬКА